

AFIRMAREA PREOCUPĂRILOR PRIVIND PREZENȚA DIRECTĂ A PERSOANELOR FIZICE ÎN MEDIUL INTERNAȚIONAL, O „SFIDARE” LA ADRESA CARACTERULUI „INTERETATIC” AL DREPTULUI INTERNAȚIONAL?

Lector univ.dr. Ionuț Andrei BARBU
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”

În doctrina dreptului internațional există păreri bine fundamentate care refuză să accepte teoria conform căreia individul ar avea calitatea de subiect de drept internațional.

Astfel, unii autorii¹ consideră că persoanele fizice, chiar dacă au calitatea de autori ai unor crime internaționale, nu pot avea, sub nici o formă, calitatea de subiecte de drept internațional.

De asemenea, și în cazul când drepturile prevăzute în instrumentele internaționale se consideră a nu fi conferite direct indivizilor, acestea prevăzând obligații ale statelor de a le asigura indivizilor². Se consideră, deci, greșită și teoria că individul ar fi subiect de drept internațional în sensul că prin convenții internaționale s-ar crea drepturi și obligații pentru persoanele fizice, în cadrul sau în afara drepturilor omului, și anume atunci când unele convenții internaționale se referă la aspecte ale statutului juridic al persoanelor.

Profesorul Grigore Geamănu considera că „individul nu poate acționa ca titular de drepturi în afara mecanismului statal, căruia continuă să-i rămână subordonat. Dreptul internațional nu creează în mod direct drepturi și obligații pentru individ, care rămâne un obiect și nu un subiect al dreptului internațional. Teoria că individul ar fi subiect de drept internațional este lipsită de temei științific”³.

O asemenea părere are și profesorul Marțian Niciu, care consideră că „actualul drept internațional public continuă să fie un drept, prin excelență, interstatal, deoarece principalele sale subiecte rămân statele, care sunt subiectele sale depline, fapt atestat de actele internaționale de bază. Dreptul internațional actual nu creează drepturi și obligații directe pe seama persoanei fizice, ci indirecte. În general, el nu reglementează posibilitatea persoanei fizice de a putea avea acces direct la procedurile juridice internaționale pentru a-și asigura respectarea drepturilor de care beneficiază. În prezent cazurile când persoana fizică lezată în drepturile ei fundamentale poate să se adreseze direct unor organisme internaționale (comisii, comitete ale drepturilor omului sau instanțelor de judecată internaționale) sunt cu totul excepționale. Ele sunt, deseori, condiționate de acceptarea lor prealabilă, de către statul ai cărui cetățeni sunt persoanele fizice respective⁴.

Alți autori⁵ sunt de părere că „având în vedere modul în care persoana fizică apare și acționează în anumite situații, în raport de dispozițiile unor tratate internaționale se poate afirma că, dacă individul nu are personalitate internațională, el beneficiază totuși de un anumit statut în dreptul internațional. Evident că din punctul de vedere al dreptului internațional, individul nu poate fi în nici un caz comparat cu statul, și nici cu organizațiile internaționale, dar cel puțin în anumite circumstanțe limitate și ca număr și ca sferă el nu poate fi ignorat complet”.

¹ Rolando Quadri, *Diritto internazionale pubblico*, ed.a 2- a, Napoli, 1968, p.454 și urm.

² Ion Vintu, Victor Duculescu, *Rolul reglementărilor juridice naționale și internaționale în apărarea, garantarea și respectarea drepturilor omului*, în „Studii și cercetări juridice”, 1969, nr.1, p.37-54.

³ Grigore Geamănu, *Drept Internațional Public*, Tratat, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, vol. I, p.352.

⁴ Marțian I.Niciu, *Drept Internațional Public*, ediție revăzută și adăugită, Editura Servosat, Arad, 2001, p.88.

⁵ Dumitra Popescu, Adrian Năstase, *Drept Internațional Public*, ediție revăzută și adăugită, Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L., București, 1997, p.77.

Autoarea Raluca Miga-Beșteliu ajunge la concluzia că valorificarea de către indivizi a drepturilor ce le revin pe plan internațional este posibilă numai prin intermediul statelor, menționând că plângerile individuale nu pot fi formulate decât în cazurile în care statul implicat este parte la convențiile care creează asemenea proceduri internaționale⁶.

Evidențiind „capcanele” unei opțiuni categorice în favoarea considerării individului ca subiect de drept internațional, I. Brownlie arată că „Nu există o regulă generală în sensul că individul nu ar putea să fie *subiect de drept internațional*, și într-un anumit context, el apare ca având personalitate juridică pe plan internațional. În același timp însă, a califica individul ca *subiect* al acestui drept nu este de nici un folos (*is unhelpful*), de vreme ce aceasta pare să implice anumite prerogative care nu există și nici nu elimină dificila sarcină de a distinge între individ și alte tipuri de subiecte ale dreptului internațional”⁷.

Un alt autor, subliniind caracterul excepțional al personalității juridice internaționale a individului (*rară și nelimitată*), o califică ca *derivată*, în sensul în care poate fi conferită numai de state, întrucât statele sunt cele care adoptă tratate sau cutume, prin care se acordă drepturi internaționale individului⁸.

Așa cum am precizat anterior, Dominique Carreau considera că în stadiul actual al evoluției dreptului internațional contemporan, individului, ca și societăților transnaționale, li se poate atribui calitatea de *actori* în relațiile internaționale, subliniind că recunoașterea individului ca subiect de drept internațional a cunoscut o deschidere după cel de-al doilea război mondial, dar, pe plan universal, concepția tradițională continuă să se aplice⁹.

Împărtășind aceași idee, Raluca Miga-Beșteliu consideră că „în raporturile juridice internaționale, persoana fizică, individul, nu apare – atât din punct de vedere **procedural** cât și **substanțial** – decât ca beneficiarul **mediat** al unor norme și nu ca subiect activ, creator și destinatar al normelor de drept internațional. El nu posedă deci nici capacitatea juridică internațională **proprie** și **independentă**, în raport cu statele. Acestea sunt încă singurele în măsură să devină părți la tratatele internaționale din care rezultă pentru persoana fizică **anumite drepturi limitate**, ori prin care i se pot impune anumite obligații. Astfel, accesul individului la ordinea juridică internațională (refugiați, sistemele de protecție a drepturilor omului din cadrul ONU ori al Convenției Europene pentru Protecția Drepturilor Omului, dreptul la acțiune în fața Curții de Justiție a Comunităților Europene etc.) își are suportul legal în participarea statelor la tratatele internaționale care reglementează, cu titlu excepțional, un asemenea acces”¹⁰.

„Dacă statul”, continuă autoarea, „la un moment dat, ar decide să **denunțe** o anumită convenție internațională, care se referă la asemenea drepturi acordate persoanei fizice, ori dacă ne-am situa analiza în **perioada anterioară** momentului în care statul devine parte la o asemenea convenție, individul, singur, fără <acoperirea> unei participări a statului, ar fi lipsit de orice **calitate juridică** în fața unor asemenea instanțe ori organe internaționale. Faptul că, în anumite cazuri particulare, persoana fizică poate fi titulara unor drepturi ori obligații în raporturi juridice directe cu anumite subiecte de drept internațional nu este suficient pentru a-l califica subiect al acestei ramuri de drept. Pentru o asemenea calificare, calitatea de **destinatar** al normelor dreptului internațional ar trebui cumulată cu aceea de **creator** al acestor norme. Or, în prezent, un asemenea rol nu este recunoscut individului”.

În sprijinul acestei afirmații vine și o altă autoare¹¹, care susține că pentru aceasta ar fi necesară o transformare a societății internaționale, în sensul estompării rolului statului, pe care nimic nu ne îndreptățește să o considerăm un fapt împlinit. Statele îndeplinesc, în continuare, rolul unor *ecrane*, care se interpun între indivizi, luați izolat, și celelalte subiecte de drept internațional. Însăși termenul de *internațional* îmbracă în mod obișnuit, o semnificație care pare să excludă, în principiu indivizii.

⁶ Raluca Miga-Beșteliu, *Drept Internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Editura All, București, 1997, p.144.

⁷ Ian Brownlie, *Principles of public International Law*, 1990, p.67, citat de Raluca Miga-Beșteliu, *op.cit.* p.144.

⁸ Michael Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, London, 1985, p.144, citat de Raluca Miga-Beșteliu, *op.cit.* p.144.

⁹ Dominique Carreau, *Droit international public*, 7-eme édition, Ed. Pedone, Paris, 2001, p.24-31.

¹⁰ Raluca Miga-Beșteliu, *op.cit.*, p.145.

¹¹ Simone Dreyfus, *Droit des Relations Internationales*, Paris, 1968, p.68, citat de Raluca Miga-Beșteliu în *op.cit.*, p.145.

O poziție fermă, cu privire la problema calității juridice a individului în raport cu statele, are și Adrian Năstase, care arată că „dreptul internațional a fost creat și continuă să existe ca un drept interstatal; este greu, de aceea, să fie extinsă gama subiectelor sale fără a-i modifica profund natura. Faptul că individului nu i se recunoaște în dreptul internațional contemporan caracterul de subiect de drept nu înseamnă că el nu este important pentru societatea internațională”¹².

Așa cum am arătat, problema includerii *individului* în raporturile juridice internaționale ca subiect de drept se află plasată în centrul preocupărilor doctrinarilor dreptului internațional, deoarece acest raport *individ – stat*, a evoluat de-a lungul istoriei relațiilor internaționale, căpătând o importanță din ce în ce mai mare.

Astfel, în această perspectivă, pe măsură ce societatea omenească a evoluat de la crearea statului și până în prezent, *conflictul*, la început neobservabil, latent, a devenit apoi din ce în ce mai evident între cele două *legitimități: a statului și a individului*. Dacă la început statul s-a pretins ca unica legitimitate (căci antichitatea a confundat mereu omul cu cetățeanul, punând mai presus decât orice interesul cetății), odată cu apariția dreptului natural, prin creștinism, și mai ales ca urmare a trezirii conștiințelor individuale, balanța a început să se încline în favoarea individului. Odată cu proclamarea, la Philadelphia, în anul 1776¹³, a drepturilor naturale ale omului la viață, libertate și fericire, acest curs nu a mai putut fi schimbat¹⁴.

Este foarte important de evidențiat în acest stadiu că, în special în ultimii 15 ani, odată cu dezvoltarea dreptului internațional penal, s-a pus un accent deosebit pe calitatea și participarea indivizilor în mediul internațional, deoarece sunt evidente și informal imperative principiile internaționale ale drepturilor omului în situațiile în care indivizii sunt judecați de către un tribunal internațional cu caracter temporar (Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Yugoslavie, Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda), sau chiar de către Curtea Penală Internațională¹⁵.

Tendința de a se vorbi despre o *umanizare* a dreptului internațional este tot mai evidentă în zilele noastre. Astfel, tot mai multe norme și instituții de drept internațional au ca finalitate ocrotirea drepturilor și libertăților persoanei fizice. De aceea, în cadrul tuturor acestor norme și instituții, un rol și prerogative sporite sunt rezervate *individului*, ca ultimul lor beneficiar. De altfel, și prin constituțiile unor state, ori prin alte legi organice se prevede că tratatele internaționale referitoare la drepturile omului, la care, firește, aceste state sunt părți, se aplică direct în ordinea juridică internă sau că, așa cum stabilește art.20, alin.2 din Constituția României, dispozițiile unor asemenea tratate înlătură aplicarea unor legi interne contrare¹⁶.

¹² Adrian Năstase, *Drepturile omului, religie a sfârșitului de secol*, I.R.D.O. București, 1992, p.41

¹³ La data de 4 iulie 1776 a fost adoptată, în Statele Unite ale Americii, *Declarația de independență*, care nu numai că anunța nașterea unei noi națiuni, ci proclama și o filosofie a libertății umane ce avea să fie o forță dinamică în întreaga lume occidentală.

¹⁴ Philippe Delmas, *Suveranitatea este o intoleranță?*, în *Revue de deux mondes*, nov.-dec.1999, citat de Raluca Miga-Beșteliu în *op.cit.*, p.145.

¹⁵ Pentru mai multe detalii, Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmhurs, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press, London, 2008, p.354 și urm.

¹⁶ Raluca Miga-Beșteliu *op.cit.*, p.146.